

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

Reviderad version

RAPPORT 6656 • JANUARI 2015

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00, fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6656-7

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2015

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2015

Omslagsfoto: Tomas Ärlemo "Gående på led", "Upplev parken Hamra",
Camilla Näsström "Guldkronan Björnlandet".

Förord

Riktlinjerna för entréer till Sveriges nationalparker anger hur en väl utformad, organiserad och tillgänglig entréplats kan utvecklas så att den ger positiva upplevelser och ökar utbytet för besökaren i en nationalpark eller annat skyddat område.

Nationalparkerna är en viktig del i den svenska naturvården. I syfte att öka deras attraktivitet bl.a. har ett gemensamt varumärke utvecklats, Nationalparkernas status och höga symboliska värde bör lyftas fram när anläggningar planeras i och vid områdena.

De första riktlinjerna för entréer kom till 2007. Utgångspunkten var då regeringens skrivelse ”En samlad naturvårdspolitik”. Sedan dess har friluftslivet lyfts fram ytterligare genom en proposition om Framtidens friluftsliv.

Det handlar nu i högre grad om att främja friluftsliv och att öka antalet besökare i våra nationalparker och annan skyddad natur. Då är tillgänglighet en viktig aspekt både vad gäller information, naturvägledning och anläggningar.

Vi hoppas att de reviderade riktlinjerna ska inspirera och skapa engagemang för att göra bra entréer och att detta ska leda till positiva upplevelser för besökare i våra nationalparker

Anna Helena Lindahl
Biträdande avdelningschef
Avdelningen för genomförande

Innehåll

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	6
SUMMARY	8
INLEDNING	12
SYFTE	13
Läsanvisning	13
RIKTLINJER FÖR ENTRÉER	14
Service och anläggningsgrad	14
Sex grundläggande riktlinjer	15
1. VARUMÄRKET SVERIGES NATIONALPARKER	16
2. NATIONALPARKENS UNIKA KARAKTÄR	19
3. LÄGET I LANDSKAPET	20
4. ORGANISATION AV ENTRÉPLATSEN	24
5. TILLGÄNGLIGHET, NATURVÄGLEDNING OCH SERVICE	28
6. ARKITEKTUR OCH UTFORMNING	32
ARBETSPROCESSBESKRIVNING FÖR ETT ENTRÉPROJEKT	34
Arbetsprocessbeskrivning – modell	35
Fördjupad text till arbetsbeskrivning	38
Projektdirektiv	38
Organisation och projektplan	38
Inventering och nulägesanalys	40
Programskrivning	41
Förslagshandling	42
Projektering	42
Genomförande/byggnation	43
Förvaltning	43
Begrepp	43
KÄLLFÖRTECKNING	46

Sammanfattning

Syftet med gemensamma riktlinjer för entréer är att säkerställa en hög kvalitet på upplevelsen vid entréer till Sveriges nationalparker. Genom att tillföra kunskap, naturvägledning, tillgänglighet och service till naturen förstärker vi upplevelsen. Alla komponenter bidrar till att tillgängligheten ökar och fler besökare kan uppleva våra fantastiska nationalparker.

En fungerande entré är en plats dit besökaren lätt kan hitta och ha som utgångspunkt för sitt besök. En väl utformad, organiserad och tillgänglig entréplats kan ge positiva upplevelser och ökar utbytet av besöket.

Områden har olika förutsättningar, olika nåbarhet, olika mycket besökare, olika natur och topografi, olika sevärdheter och så vidare. Vad som planeras och genomförs, är en avvägning i varje enskilt fall.

Riktlinjerna pekar på flera saker att beakta vid planering av entréer:

Varumärket Sveriges nationalparker

Ett gemensamt varumärke, unikt för Sveriges nationalparker, ger möjligheten att kommunicera det gemensamma budskapet på ett effektivt sätt. När allt vi gör i Sveriges nationalparker förmedlar samma sak blir Sveriges nationalparker ett tydligt, enhetligt och trovärdigt varumärke. *Vi skapar berikande upplevelser i Sveriges mest sevärd natur. För alla idag och imorgon.*

Den enskilda nationalparkens karaktär

Entréplatsen förmedlar upplevelser av det som är unikt för nationalparken. Det kan gälla det som byggs, men det gäller framför allt att naturen i sig präglar upplevelsen på entréplatsen.

Läget i landskapet

Nationalparksentréns läge bör väljas så att besökare på platsen kan uppleva något av den enskilda parkens karaktär.

Organisation av entréplatsen

På den valda entréplatsen kan besökaren komma i kontakt med områdets natur och kultur, men här ska också olika funktioner lösas; anläggningar för parkering, platser för informationsskyltar, lägen för eventuella byggnader etc. Hur detta organiseras påverkar hur besökaren rör sig på platsen, hur besökaren uppfattar entréplatsen och därmed upplevelsen av entréplatsen och området.

Tillgänglighet och service

Entréer är den givna platsen för att erbjuda besökare service av olika slag, så som parkeringsmöjligheter, dass, sopsortering, bänkar, bord och andra anläggningar. Tillgänglighet ska genomsyra alla byggda delar. Det är också viktigt att ge information och naturvägleda på ett tillgängligt sätt. I alla delar hjälper handboken Tillgängliga natur och kulturområden till (rapport 6562).

Arkitektur och utformning

Utformningen av det anlagda och byggda på entréplatsen spelar stor roll för besökarens upplevelse av entréplatsen och nationalparken. Det gäller inte bara byggnader utan även markanläggningar och alla komponenter som placeras på platsen; staket, räcken, sittplatser etc. Omsorg om utformning är viktigt. Utformningen handlar också om att skapa långsiktigt hållbara lösningar.

Nationalparkerna är en viktig del i den svenska naturvården. Nationalpark är det finaste ett naturområde kan bli och därför är Sveriges nationalparker naturvårdens kronjuveler. Det finns anledning att lyfta fram nationalparkernas status och höga symboliska värde när anläggningar planeras i och vid områdena. Nationalparkernas identitet stärks i och med det gemensamma varumärket för Sveriges nationalparker.

Summary

One of the aims in having common guidelines for the points of entry is to ensure a high-quality experience at the entrance to a Swedish national park. By adding knowledge, nature guidance and service to nature, we reinforce the experience. This contributes to increasing accessibility and enabling more visitors to experience our wonderful protected areas.

It is fundamental that there are functional entrances, places that are easy for visitors to find as a starting-point for their visit. A well designed, organised and accessible entry point can convey positive expectations and increase what the visit offers.

Different areas have different circumstances, different reachability, different numbers of visitors, different nature and topography, different attractions and so on. What is planned and implemented, how it is done and what level of service, facilities and accessibility are implemented is a consideration in each individual case.

The guidelines indicate several things to consider when planning entrances:

The brand of Swedish national parks

A common brand, unique to Sweden's national parks, makes it possible to communicate the joint message in an effective manner. When everything we do in Swedish national parks conveys the same thing, they become a clear, uniform and credible brand. *We create enriching experiences in Sweden's most remarkable nature. For everyone, today and tomorrow.*

The individual character of each national park

It is important that the point of entry should succeed in conveying experiences of what is unique in the character of the area. This may apply to what is built, but nature itself in particular should colour the visitor's experience at the point of entry.

Landscape setting

The location of the entrance to the national park should be chosen so that visitors can experience something of the character of the individual park.

Organisation of the point of entry

At the selected point of entry visitors may come into contact with the nature and culture of the area, but various functions also have to be fulfilled here: facilities for parking, spaces for information signs, locations for any buildings etc. How this is organised affects how visitors move around at the site, how they perceive the point of entry and consequently their experience of the point of entry and the area. How the area is planned and organised is an important element of work on accessibility.

Accessibility and service

Entrances are the logical place at which to offer visitors services of various kinds, such as parking, toilets, refuse separation, benches and tables and other facilities. Accessibility should pervade all built elements. It is also important to provide information and interpretation in an accessible way. Offering accessible information on areas through websites is an important aspect, for example. Information describing service and physical accessibility in an area before a visit may be crucial for many visitors. The handbook *Accessible nature and cultural areas* (Report 6562) is to be used for all aspects.

Architecture and design

The design of structures and buildings at the point of entry plays a major role in the visitor's experience of the point of entry and the area of nature. This applies not just to buildings but also to ground installations and all the components at the site: fences, railings, seating etc. It is important to pay close attention to design. Design is also concerned with creating long-term sustainable solutions.

The national parks are an important element of Swedish nature conservation. A national park is the finest thing an area of nature can become, and Sweden's national parks are therefore the crown jewels of nature conservation. There is reason to emphasise the status and high symbolic value of the national parks when facilities are planned in and at these areas. The identity of the national parks is strengthened by the common brand of Sweden's national parks.

 På kartan över Sverige ser du var de olika nationalparkerna ligger, markerade med en guldstjärna och en siffra. Läs mer om varje park här bredvid.

 On the map of Sweden, you can see where the national parks are located. They are marked with a golden star and a number. You find further information about each park in the right hand column.

1. ABISKO

Lättillgänglig fjälldal med en ovanligt rik flora. / *An easily accessible mountain valley with unusually rich flora.*

2. STORA SJÖFALLET / STOUR MUORKKE

Måktiga fjälltoppar, glaciärer och tallurskogar. / *Impressive peaks, glaciers and ancient pine woodlands.*

3. SAREK

Storslagen och krävande vildmark i ett unikt fjällandskap. / *Magnificent demanding wilderness in a unique mountainous landscape.*

4. PIELJEKAISE

Vidsträckt orörd fjällbjörkskog. / *Expansive, pristine woodlands of mountain birch.*

5. SONFJÄLLET

Lågfjäll och naturskog med gott om björn. / *A low mountain with natural woodland and plenty of bears.*

6. HAMRA

En sällsynt helhet av naturliga skogar, myrar och vattendrag. / *A rare complex of natural woodland, wetland and watercourses.*

7. ÄNGSÖ

Genuint odlingslandskap med betesdjur och slätter. / *Genuine agricultural landscape with grazing animals and haymaking.*

8. GARPHYTTAN

Äldre odlingslandskap där många sångfåglar har fått en fristad. / *This old agricultural landscape is a sanctuary for many songbirds.*

9. GOTSKA SANDÖN

Unik och sällsamt vacker ö med milsvida sandstränder. / *Unique, beautiful island with miles of sandy beaches.*

10. DALBY SÖDERSKOG

Lummig lövskogslund på den skånska slätten. / *Leafy woodland on the plains of Skåne.*

11. VADVETJÄKKA

Sveriges nordligaste nationalpark är ett fjäll med djupa grottor. / *Sweden's northernmost national park is a mountain with deep caves.*

12. BLÅ JUNGFRUN

Sägenomspunnen ö med släta berghällar, ädellövskog och vacker utsikt. / *An island of legends, with smooth rocks, deciduous trees and beautiful views.*

13. NORRA KVILL

En av få urskogsartade skogar i södra Sverige. / *One of the few old growth type woodlands in southern Sweden.*

14. TÖFSINGDALEN

Dalgång med tallurskogar, blockmarker och forsande vatten. / *Valley with ancient pine woodlands, rich in boulders and rushing waters.*

15. MUDDUS / MUTTOS

De stora myrarnas och urskogarnas land. / *The land of vast wetlands and old growth woodlands.*

16. PADJELANTA / BADJELÄNDA

Böljande fjällhedar och stora sjöar långt från närmaste väg. / *Rolling mountain heaths and big lakes, far from the nearest road.*

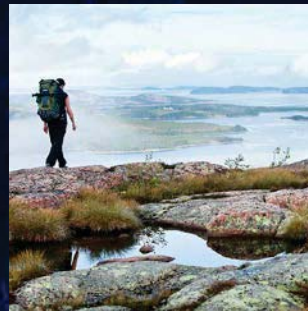

17. STORE MOSSE

Det största svenska myrområdet söder om Lappland. / *The largest wetland area in Sweden south of Lapland.*

18. TIVEDEN

Skogslandskap med vildmarkskänsla. / *A wooded landscape with a sense of wilderness.*

19. SKULESKOGEN

Kust med storslagna utsikter och världens högsta landhöjning. / *Coast with magnificent views and the world's highest isostatic lift.*

20. STENSHUVUD

Kustberg, ädellövskog, inbjudande hedar och stränder. / *Coastal hills, broadleaved woodlands, inviting heathlands and beaches.*

21. BJÖRNLANDET

Berg, stup och storskog med spår av forna tiders bränder. / *Mountains, cliffs and woodlands with traces of old woodland fires.*

22. DJURÖ

Skärgårdslandskap i Västeuropas största insjö. / *Archipelago in western Europe's biggest inland sea.*

23. TYRESTA

Orörd storskog strax söder om Stockholm. / *Pristine woodland just south of Stockholm.*

24. HAPARANDA SKÄRGÅRD

Skärgårdslandskap med långgrundna sandstränder. / *Archipelago with sandy beaches and shallow waters.*

25. TRESTICKLAN

Väglös ödemark med milsvida utsikter från tallklädda bergsryggar. / *Roadless wilderness with expansive views from pine-covered ridges.*

26. FÄRNEBOFJÄRDEN

Mosaik av lövrika skogar och vatten vid nedre Dalälven. / *A mosaic of broadleaved woodlands and water in Nedre Dalälven.*

27. SÖDERÅSEN

Lövskogar, rasbranter, strömmande vattendrag och ett rikt växt och djurliv. / *Deciduous woodland, scree slopes, running water and a rich flora and fauna.*

28. FULUFJÄLLET

Här vid Sveriges högsta vattenfall möter urskogen fjället som är vitt av lav. / *By Sweden's highest waterfall, old growth woodland meets mountainside that is white with lichen.*

29. KOSTERHAVET

Artrikt havs- och skärgårdsområde med landets enda korallrev. / *Species-rich area of sea and archipelago with Sweden's only coral reef.*

Inledning

Nationalparkerna är en viktig del i den svenska naturvården. Nationalpark är det finaste ett naturområde kan bli och därför är Sveriges nationalparker naturvårdens kronjuveler. Det finns anledning att lyfta fram nationalparkernas status och höga symbolvärde när anläggningar planeras i och vid områdena. Nationalparkernas identitet stärks i och med det gemensamma varumärket för Sveriges nationalparker. Arbetet med entréer präglas av visionen om en världsledande pedagogik. Sveriges nationalparker kärnvärden är våra ledord och kompass i arbetet mot att närma oss visionen

Vikten av en väl genomtänkt och utformad mottagning för besökare till skyddad natur är stor. Det är av grundläggande betydelse att det finns fungerande entréer, det vill säga, platser dit besökaren lätt kan hitta och ha som utgångspunkt för sitt besök. Upplevelsen av ett område kan påverkas starkt av det första intrycket vid entréområdet. En väl utformad, organiserad och tillgänglig entréplats kan ge positiva förväntningar och öka utbytet av besöket. Väl fungerande entréplatser kan också ha stor betydelse för utveckling av turism och för lokalt och regionalt företagande. Entréplatsen är en del av en helhet och det är viktigt att tänka på besökarens hela väg till ett område – det vill säga, från information- och kunskapsinhämtning på webben, i broschyrer, turistbyråer med mera till vägen dit, organisation av entréplatsen som påverkar hur besökaren rör sig, möjliga upplevelser och servicenivå med mera.

Olika områden har olika förutsättningar, olika nåbarhet, olika mycket besökare, olika natur och topografi, olika sevärdheter och så vidare. Vad som görs, hur man gör det och vilken grad av service, anläggningar och tillgänglighet som genomförs är en avvägning i varje enskilt fall.

När det gäller entréernas utformning är förutsättningar på platsen och dess karaktärsdrag utgångspunkten för allt som byggs och anläggs i nationalparkerna. Entréerna bör utformas på ett sådant sätt att landskapets unika karaktär respekteras och tydliggörs för alla besökare. För många besökare kanske besöket och upplevelsen stannar vid entréplatsen och dess närområde. Det är därför viktigt att inom det området kunna visa områdets karaktäristiska särdrag.

Hur ett område och entréer till skyddade områden förvaltas spelar stor roll för hur nationalparken och entrén också uppfattas av besökarna. Det är viktigt med ett helhetstänk. Utvärdera vad olika satsningar har gett för resultat och effekt för besökarna genom exempelvis besökarundersökningar och ha en plan för utvecklingen av hela nationalparken vad gäller friluftslivet över tid (allt från tillgänglighet till naturvägledning), som ett komplement till skötselplanen.

Syfte

1. Riktlinjerna anger principer för hur attraktiva, funktionella entréplatser kan utformas och fungera.
2. Riktlinjerna ska ge stöd och inspiration till berörda personer (förvaltare, arkitekter, andra konsulter, byggledare, med flera) som vill förbättra och/eller vara delaktiga i arbetet med att utveckla eller helt göra om entréer till en nationalpark.
3. Riktlinjerna kan ge inspiration till principer för hur en entré kan utformas även för Särskilt besöksintressanta områden (SBI-områden¹), men är inget krav.

Läsanvisning

Riktlinjerna består av sex riktlinjer för entréer samt beskrivning av arbetsprocessen. Riktlinjerna belyser sex aspekter av utformningen av entréplatsen.

1. Varumärket Sveriges nationalparker
2. Nationalparkens unika karaktär
3. Läget i landskapet
4. Organisation av entréplatsen
5. Tillgänglighet och service
6. Arkitektur och utformning

Riktlinje 1 är unik för Sveriges nationalparker. Den handlar om varumärket för Sveriges nationalparker. Alla riktlinjer ska användas vid utformning av nationalparksentréer. Riktlinje 2 betonar vikten av att ta tillvara den enskilda nationalparkens unika karaktär. Riktlinje 3–6 behandlar frågeställningar som är relevanta i varje fysisk planeringssituation. Var ska entréplatsen placeras? Hur ska entréplatsen organiseras? Hur ska besökaren röra sig på sin väg till naturen? Vilka upplevelser ska entréplatsen förmedla? Hur ska det som byggs och anläggs utformas, vad ska gälla för entréplatsens arkitektoniska utformning? Tillgänglighet som handlar om både information och fysisk tillgänglighet är en så viktig aspekt att det, tillsammans med naturvägledning behandlas under en egen riktlinje, riktlinje 5.

Till riktlinjerna hör också en **mall**² som utgör stommen till den **analys** och det **program** som ska upprättas inför varje entréprojekt. I mallen återfinns huvudtexten från varje riktlinje. Där finns sedan utrymme att i det konkreta projektet skriva en analys text som beskriver det befintliga förhållandet på platsen. Utifrån analysen kan sedan en programtext formuleras som utgör grunden för projektets genomförande. Genom programmet blir riktlinjerna ett arbetsredskap som inte bara underlättar arbetet med den enskilda nationalparksentrén, utan också underlättar erfarenhetsinsamling och överföring av kunskap mellan olika entréprojekt.

¹ En vägledning kring SBI-områden och dess kriterier har påbörjats på Naturvårdsverket

² Skickas till projektledare och/eller arkitekt vid projektstart.

Riktlinjer för entréer

Riktlinjerna är principer för hur entréer ska utformas, ett tankesätt som sätter besökarens upplevelse i fokus. De ska ge en helhetsbild av vad man bör tänka på för att få till ett entréområde, så att det fungerar för så många besökare som möjligt. Entréplatsen ger också en bild av vad nationalparken har att erbjuda och att besökaren får en bild av den specifika nationalparkens karaktär. Riktlinjerna ska ge stöd och inspiration vid utveckling av entréområden i nationalparkerna för förvaltare, konsulter och andra berörda. Riktlinjerna ska användas vid nyetablering av entréer eller omarbetning av entréområden. Servicenivå (s. 14) och finansiering diskuteras för varje projekt. Riktlinjerna kan också användas som inspiration för andra skyddade områden också, framförallt för särskilt besöksintressanta områden (SBI-områden).

Service och anläggningsgrad

Service och anläggningsgrad handlar om olika nivåer för service och anläggningar för besökare. Ambitionen för ett entréområdes utformning och ett områdes utveckling påverkas av fler faktorer. En viktig faktor är antal besökare eller antalet potentiella besökare. Det handlar om att det som satsas (i form av ekonomiska och personella resurser och satsningar för att utveckla ett område), ska komma flest besökare till del. En annan faktor är finansieringen. De båda faktorerna innebär att det inte går att satsa lika mycket överallt även om det handlar om en nationalpark. Det kan så klart finnas fler faktorer som påverkar. För att tydliggöra detta finns ett tankesätt att arbeta utifrån som handlar om olika service- och anläggningsgrad som alla erbjuder olika ambition ur ett service- anläggnings- och besökarperspektiv.

Riktlinjetexterna och synsättet i dessa riktlinjer för hur entréplatser utformas kan alltså leda till projekt med helt olika kostnadsnivå, ambitionsnivå och insatser o.s.v. I programskrivningen (se sid. 36 och 41) preciseras omfattningen av de planerade åtgärderna.

Service och anläggningsgraderna för entréområden nedan är svåra att definiera exakt. De är inte strikta ramar, utan kan flyta mellan varandra. Service och anläggningsgraden diskuteras för varje enskilt projekt, så att nivån för satsningar blir rimlig. Det som är gemensamt för alla nivåer är att varumärket för Sveriges nationalparker ska användas. Omsorg om utformning är viktigt. Utformningen handlar också om att skapa långsiktigt hållbara lösningar.

Hög nivå

Till dessa områden kommer många besökare årligen, 60 000 besökare eller mer. Denna nivå erbjuder en hög service. Service uttrycks i form av välorganiserade entréer, som är lätta att hitta både via webbplatser och via vägskyltning. Det finns tillgängliga dass, sopsortering, parkeringsplatser,

en eller fler väl markerade leder för alla besökare, och genomtänkt naturvägledning. Ofta finns ett naturum i närheten, servering och butik i nära anslutning till entréområdet, men det är inget krav.

Mellannivå

Till områden för denna nivå kommer relativt många besökare årligen, kanske mellan 8 000 till 60 000 besökare. Servicenivån är lite lägre än i den högsta nivån, men här finns tillgängliga dass, sopsortering, parkeringsplatser och någon led som leder besökaren ut i området. Satsningar på anläggningar är inte lika hög som i den högsta nivån. Naturvägledningen är viktig. För några nationalparker finns ett naturum i närheten av entréområdet, men det är inget krav.

Låg

Till områden för denna nivå kommer inte särskilt många besökare, men är ändå ett intressant besöksmål. Kanske besöker upp till 8 000 besökare det här området varje år. När det gäller nationalparker så handlar det till stor del om att införa Varumärket Sveriges nationalparker och se över information, naturvägledning och tillgängligheten. I samband med det ser man över befintliga anläggningar för att utvärdera om något ytterligare behövs som till exempel tillgängliga dass och annat. Här finns inte alltid sopsortering. Det kan finnas tillrättalagda leder (alltid positivt), men många gånger finns enklare stigar, som inte alltid har hög tillgänglighet.

Sex grundläggande riktlinjer

Genom att tillföra kunskap, information och service till naturen vill vi förstärka kvaliteten på upplevelsen. Det bidrar till att tillgängligheten ökar och fler besökare kan uppleva våra skyddade områden. Riktlinjerna bidrar också till att vi kommer närmare visionen för Sveriges nationalparker³

Det gäller att ha en realistisk målbild för varje områdes möjligheter och utveckling. En del i detta innefattar service, anläggningsgrad och finansiering som skiljer sig åt mellan olika områden (se sid. 14). Förhållningssättet till riktlinjerna är att alla ska beaktas för att få en helhet över ett entréområde, däremot kommer vissa delar under själva riktlinjen lyftas mer, andra mindre beroende på storlek på projekt och finansiella ramar.

³ Visionen: Vi ska vara den mest populära naturattraktionen i Europa. Genom världsledande pedagogik i naturen.

1. Varumärket Sveriges nationalparker

Varumärkets kärnvärden ska användas och genomsyra arbetet med nationalparksentréer. Ett gemensamt varumärke, unikt för samtliga Sveriges nationalparker, ger möjligheten att kommunicera det gemensamma budskapet på ett effektivt sätt. När allt vi gör i Sveriges nationalparker förmedlar samma sak blir Sveriges nationalparker ett tydligt, enhetligt och trovärdigt varumärke.

Sveriges nationalparker ska erbjuda unika och berikande upplevelser i Sveriges mest sevärd natur. Alla ska känna sig välkomna här (idag och i morgon), även människor som inte så ofta besöker naturen. Nationalparkerna ska attrahera båda svenska och utländska besökare.

*Vi ska vara den mest populära naturattraktionen i Europa.
Genom världsledande pedagogik i naturen.*

Sveriges nationalparker kärnvärden är våra ledord och kompass i arbetet mot att närma oss visionen. Sveriges nationalparker kärnvärden är:

Naturupplevelser, kvalitet och kunskap⁴

Läs mer om Sveriges nationalparker varumärkesstrategi på Naturvårdsverkets webbplats⁵.

1.1 Nationalparksentrén ska utformas på ett sådant sätt att varumärket för Sveriges nationalparker blir tydlig för alla besökare. Den för nationalparkerna gemensamma identiteten består av:

- En gemensam grafisk profil, inklusive logotyp⁶.
- En nationalparksmarkör, guldkronan, som är unik för Sveriges nationalparker.
- Sexkanten är ett återkommande grundelement
- En gemensam standard för hänvisningssystem, exempelvis skyltar, och ledmarkeringar
- Informationsdel med informationsskyltar, landskapsmodell och en ljudkälla för audiell information
- En gemensam standard för informationssystem, ex skyltar/skyltställ
- Gemensam bild och fotomanér – med beskrivning av hur illustrationer och stiliserade bilder används.

⁴ Varumärkesboken 2011 – Naturvårdsverkets webbplats

⁵ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddade-omraden/Sveriges-nationalparker-varumarkesarbete/>

⁶ De ingående komponenterna och deras design beskrivs i detalj i Basmanualen för Sveriges nationalparker och dess bilagor. Detta beskrivs i detalj i varumärkesstrategin och i basmanualen. Se länk under fotnot 5.

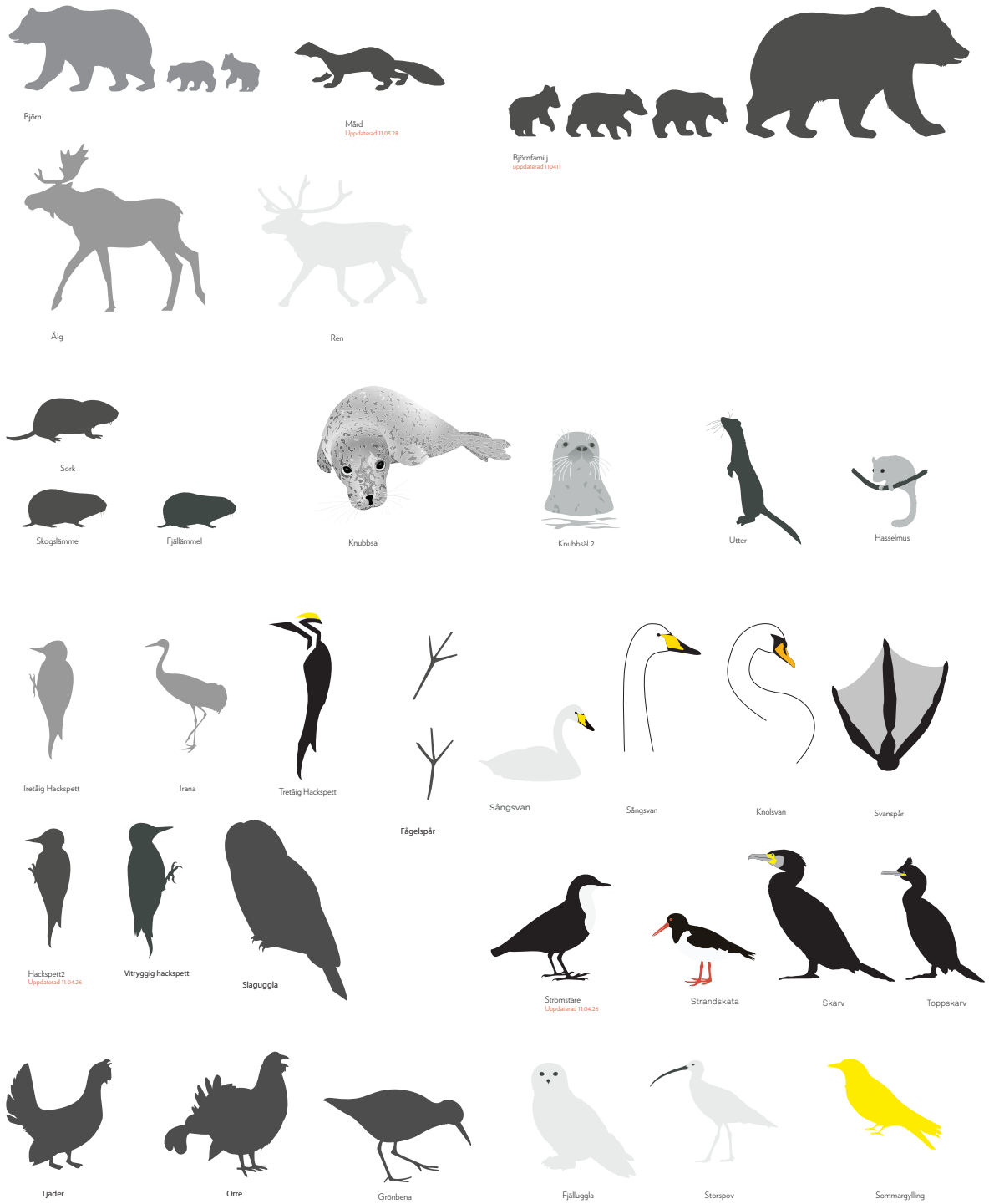
I Hamra nationalpark är varumärket för Sveriges nationalpark implementerat. Huvudentré till Hamra nationalpark. Foto: Tomas Årlemo.

1.2 Information, naturvägledning och tillgänglighet i Sveriges nationalparker ska bidra till världsledande pedagogik. Den världsledande pedagogiken innebär bland annat ett inkluderande förhållningssätt där tillgänglighet och funktionalitet är grundläggande.

Det ska vara enkelt och engagerande att ta till sig det som berättas, alltid med mer bild än text och så ofta det går kompletterat med ljud och modeller. På det sättet möter förvaltaren en bred målgrupp med fokus på pedagogik, naturvägledning och tillgänglighet. Det är viktigt att ha en genomtänkt plan för tillgänglighet och naturvägledning (se även riktlinje 5).

Den världsledande pedagogiken leder vägen genom naturen och gör vistelsen full av aha-upplevelser för besökare på alla nivåer. Vi delar med oss av kunskap på ett intresseväckande sätt före, under och efter besöket för att göra naturupplevelsen mer spännande och underhållande.

Färger är en viktig del av den grafiska profilen. Färgernas roll är både att stärka identiteten och effektivt guida besökaren i naturen. Färger väljs efter ändamål.

Illustrationer och stiliserade bilder enligt Varumärket för Sveriges nationalparker.

2. Nationalparkens unika karaktär

För många besökare till våra nationalparker blir entréplatsen och vägen dit den enda upplevelsen av området. För andra är entréplatsen det ställe där de får en första presentation av området. Det är därför viktigt att entréplatsen skapar goda förutsättningar för besökare för att lyckas förmedla upplevelser av det som är nationalparkens unika karaktär. Det handlar om att låta entréplatsen präglas av landskapet. Det kan gälla det som byggs, men det gäller framför allt att naturen i sig står i fokus för upplevelsen på entréplatsen.

2.1 Nationalparkens särdrag och karaktär ska prägla entréplatsens utformning.

Områdets speciella karaktär och syfte med nationalparken uppmärksammas. De konkreta åtgärderna som genomförs måste anpassas till platsens förutsättningar. Det kan gälla att genom direktkontakt eller utblickar ge besökaren en känsla av landskapets och naturens huvudkaraktär. Det kan också vara genom att entréplatsens utformning medverkar till att berätta något om områdets kultur- och naturhistoria och att besökaren på entréplatsen kan komma i kontakt med nationalparkens geologi, flora och fauna.

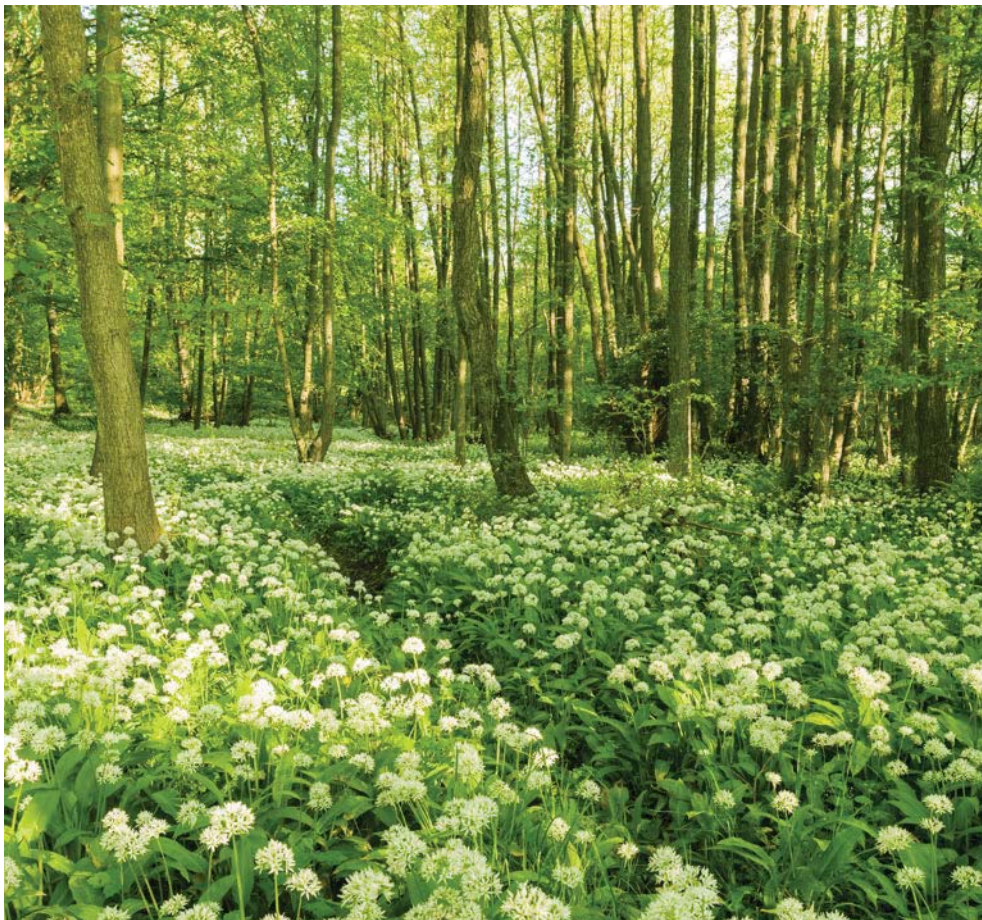

Naturen i sig står i fokus för upplevelsen på entréplatsen och ska ge besökaren en känsla av landskapets och naturens huvudkaraktär för den specifika nationalparken. Sarek nationalpark/Rapadalen. Foto: Henrik Micael Kuhmunen.

3. Läget i landskapet

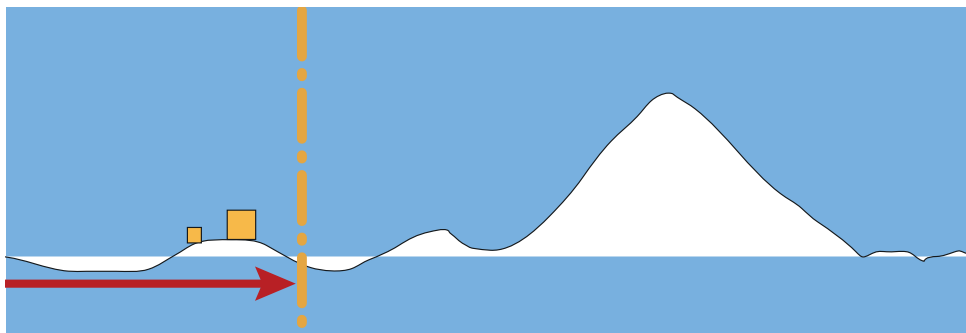
Entréplatsens läge, dess placering i landskapet avgör vilken upplevelse av området besökaren kan få på väg till och vid områdets entré. Samtidigt är läget avgörande för vilket intrång entréplatsen gör i området. Nationalparksentrén byggs oftast upp av flera olika entréplatser - en huvudentré och en eller flera sekundära entréer. Dessutom kan vägen in mot entrén och mellan entréplatserna kompletteras med utsiktsplatser etc. Att markera nationalparksgränsens läge i landskapet är också en del av entréutformningen.

Förutsättningarna för att utforma entréplatser varierar mellan landets olika nationalparker (se figur 1). Landskapets egenskaper skiftar men också "infrastrukturen" i områdena skiljer sig åt. Till många områden leder allmän bilväg till en eller flera entréplatser, vid eller nära en nationalparksgräns. I andra områden leder allmän väg in i området till en eller flera entréplatser. Några områden kanske helt saknar bilväg till gränsen. Här kan entréplatser behöva anläggas invid allmän väg även om detta är ett stycke från området. Öar är en fjärde typ med speciella förutsättningar där frågan om entréplats på fastlandet kan behöva utredas.

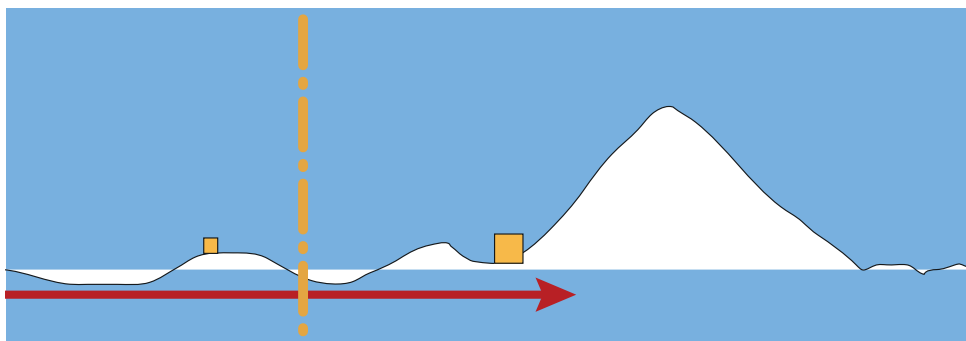

Entréplatsens läge i landskapet avgör vilken upplevelse besökaren får vid nationalparksentrén. Stenshuvud nationalpark med Ramslök. Foto: Sven Persson, IBL Bildbyrå.

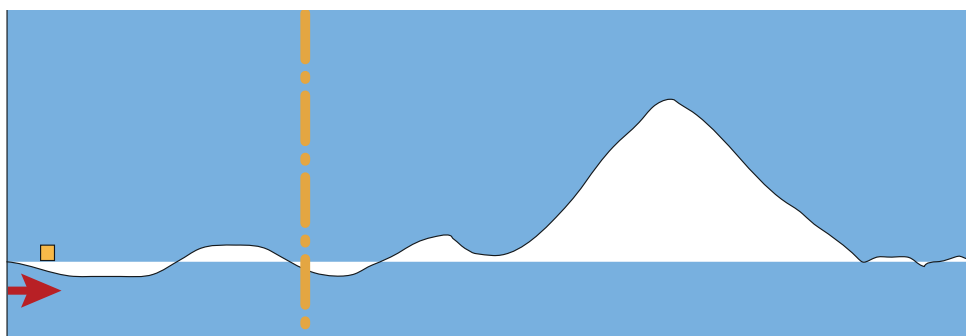
Figur 1

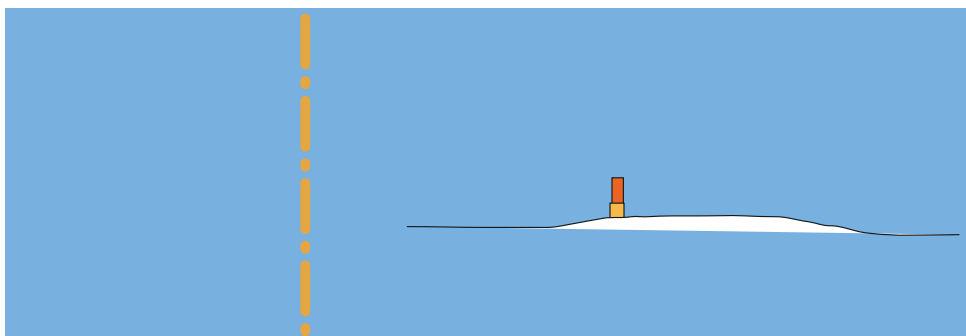
Förutsättningarna för att utforma entréplatser varierar mellan landets olika nationalparker. I flertalet av de 29 parkerna leder allmän bilväg till en eller flera befintliga entréplatser vid eller nära nationalparksgränsen.

I andra parker leder allmän väg in i parken till en eller flera entréplatser.

Några parker saknar helt bilväg till gränsen. Här kan entréplatser behöva anläggas invid allmän väg även om detta är ett stycke från nationalparken.

Öar är en fjärde typ med speciella förutsättningar där frågan om entréplats på fastlandet kan behöva utredas.

3.1 Till varje nationalpark ska det finnas en tydlig och lättillgänglig huvudentréplats. En av flera utgångspunkter för lokaliseringen bör vara uppmätta och bedömda besöksströmmar. I alla nationalparker finns redan någon form av etablerade entréplatser. Det är nödvändigt att ta ställning till om dessa ska bevaras, utvecklas, ersättas eller kanske bli fler. Detta bör ske utifrån en nulägesbeskrivning och analys av entréplatsen, som sedan ligger till grund för ett program för vad entrén ska förmedla och förbättra (se sid. 40 och 41).

3.2 Nationalparksentréns läge bör väljas så att besökare på platsen kan uppleva något av den enskilda parkens karaktär. Huvudentréplatsens läge ska i första hand väljas så att den inom närområdet, via lättillgängliga leder och/eller genom visuell kontakt, kan erbjuda besökaren för nationalparken typiska naturupplevelser. Sträva efter ett läge som har något att berätta om nationalparkens natur.

3.3 Där viktiga entrévägar passerar nationalparksgränsen bör detta markeras enligt varumärket Sveriges nationalparker.⁷

3.4 Allmänna kommunikationer kan påverka placeringen av en entréplats. Befintliga allmänna kommunikationer ska dokumenteras i analyskedet och behovet av eventuella nya kommunikationer bör beskrivas och kommuniceras med berörd myndighet i programskedet. Att tillfälligt kunna erbjuda allmänna kommunikationer eller till exempel bussturer ökar möjligheten och tillgängligheten för många. Att diskutera alternativa, tillfälliga eller permanenta kommunikationsmedel är viktigt.

⁷ Samordning skall ske med Trafikverket och berörda markägare vad gäller placering av markör eller andra anläggningar utmed allmän väg.

Besökaren på Södra entrén till Skuleskogens nationalpark upplever något av parkens unika karaktär.
Foto: Johan Uebel.

4. Organisation av entréplatsen

Besökarens upplevelser ska stå i centrum för organisationen av olika funktioner på entréplatsen, därför blir planeringen av entréplatsen väldigt viktig. På den valda entréplatsen kan besökaren komma i kontakt med områdets natur, men här ska också olika funktioner lösas; anläggningar för parkering (inklusive trafiksäkerhet), platser för informationsskyltar, lägen för eventuella byggnader etc. Hur detta organiseras påverkar hur besökaren rör sig på platsen, hur denne uppfattar entréplatsen och därmed upplevelsen av entréplatsen och området.

4.1 Entréplatsen ska organiseras så att besökarens väg till naturen leds och styrs på ett genomtänkt sätt. Besökarens rörelse från ankomsten bör beskrivas i analys och programarbetet (se sid. 40 och 41). Utformningen bör sedan utgå från hur besökaren rör sig mellan olika delar av entréområdet, till exempel från parkeringsplats, via gångvägar till närområde intill informationsplats/byggnader, etc. Det ska vara och kännas logiskt för besökare att orientera sig och hitta målpunkter. Visuella intryck och ljudupplevelser ska särskilt uppmärksammas (11.7.6 rapport 6562). Att skapa en tydlig central punkt på entréplatsen kan vara ett sätt att underlätta orientering på platsen. Tydliga gränser mellan störda och ostörda miljöer ska eftersträvas.

4.2 Platser och leder bör namnges. Vägen, leden, stigen som mål med egen identitet skall uppmärksammas.⁸

Avstånd till målpunkter, symboler och namngiven led (se 4.2) underlättar tillgängligheten och vägvisningen. Gemensam standard för hänvisningsskyltar enligt varumärket för Sveriges nationalparker.

⁸ Genom att en led/stig får ett namn så får den ett egenvärde som i sig kan bli en målpunkt för ett besök. Exempel :Slåttdalskrevan 5 km, Ravinen 1 km, Blomsterslingan 4 km. Det är i enighet även med Varumärket för Sveriges nationalparker.

4.3 Ett eventuellt naturum bör integreras i entréplatsens helhetslösning, normalt sker detta i anslutning till huvudentréplatsen.⁹ Naturums roll som mottagningsplats för besökare bör uppmärksammas. Naturums geografiska läge i förhållande till nationalparkens entréer har stor betydelse för möjligheten att integrera det i entréplatsen eller inte. Bemanning och öppettider av naturum är särskilt viktigt i avseendet att om det ingår som en entré, bör information om området kunna fås även om naturum inte är öppet (se Nationella riktlinjer för naturum).

Det är viktigt hur entréområdet organiseras. Besökarens väg till naturen styrs på ett genomtänkt sätt från parkeringen där besökaren lämnar bilen bakom sig (nr 1), passerar bron och ser den tydliga orienteringstavlan vid samlingsplatsen (nr 2), kommer till informationsplatsen (nr 3), leds in mot och in i naturum (nr 4), eller direkt ut i naturen på markerade leder (nr 5). Se översiktsbilder på s. 26–27.

⁹ Närmare hantering av frågor kring naturum finns i Naturvårdsverkets rapport 5376 "Naturum i Sverige – nationella riktlinjer".

- 1** Parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras. Parkeringsyta bör dimensioneras för olika säsongsbehov (se 5.5). Foto: Lars Wallsten.

- 2** Entréplatsen organiseras så att besökarens väg till naturen regisseras på ett genomtänkt sätt (se 4.1). Foto: Lars Wallsten.

- 3** Information vid entréplatsen ska vara tillgänglig (se 5.2). Foto: Lars Wallsten.

- 4** Ett eventuellt naturum bör integreras i entréplatsens helhetslösning (se 4.3). Foto: Bilderberg – Ina Agency.

- 5** Tillgängliga leder med målpunkter ska leda besökarna ut i naturen (se 5.1). Foto: Tomas Ärlemo.

5. Tillgänglighet, naturvägledning och service

Entréer är den givna platsen för att erbjuda besökare service av olika slag. Graden av service behöver anpassas till besökarmängder, målgrupper etc. (se sid. 14). Tillgänglighet ska genomsyra alla delar. Handboken Tillgängliga natur och kulturområden ska användas (rapport 6562).

Inom entréområdet behövs orienterande information för att vägleda besökare till och inom området (besökarens behov av att hitta till och i området), dels fördjupad information om själva området och dess natur- och kulturvärden. Det behövs även fördjupad information och naturvägledning om själva området och dess natur- och kulturvärden. Genomtänkt, bra naturvägledning¹⁰ kan öka besökarens förståelse för områdets miljö och dess värde.

Vägvisande information ges med hjälp av fast skyltning¹¹. Hit räknas vägs skyltning till nationalparksentrén, markering av nationalparksgränsen och skyltning till olika anläggningar inom entréområdet (parkering, toaletter, stigar/leder etc.). Att erbjuda information om områden via webbplatser är mycket viktigt. Information, som beskriver service och tillgänglighet inom ett område innan ett besök kan vara helt avgörande för många besökare.

Ledmarkeringsband för vägvisande information, enligt Varumärket Sveriges nationalparker. Foto: Camilla Näsström.

Ljudinformation, som når en bred målgrupp, fås genom att veva på veven. Vevbar mp3 spelaren enligt varumärket Sveriges nationalparker. Foto: Tomas Årlemo.

¹⁰ Under 2015 kommer en handledning kring naturvägledning som ett komplement till Tillgängliga natur och kulturområden (6562).

¹¹ Skyltning, vägvisning enligt varumärket för Sveriges nationalparker. Se naturvårdsverkets webbplats.

5.1 Huvudentrén ska vara tillgänglig för besökare och ska ha tillgängliga målpunkter där det är möjligt. Nationalparksentrén ska vara utformad så att den blir tillgänglig för besökare. Generella lösningar som passar en bred målgrupp förespråkas. Det ska, där det är möjligt gå att komma i kontakt med platsens karaktäristiska natur, sevärdheter och målpunkter via leder, utsiktsplatser, med mera.

5.2 Information och naturvägledning (såväl vägvisande som naturvägledande) vid entréer ska göras lättillgänglig för alla. Fast skyltning bör placeras på ett väl genomtänkt sätt så att informationen och naturvägledningen har ett naturligt samband med besökarens rörelse på entréplatsen och till den omgivande naturen (se även 1.1 och 1.2). På vägvisningsskyltar ska avstånd till målpunkter finnas med (se även 4.2). Vägvisande skyltar ska placeras vid startpunkter för till exempel leder, vid vägsål och (där det är nödvändigt) för att längs en led ange kvarvarande avstånd till målpunkt. Kartor och modeller är viktiga för orienterbarheten och ska utformas tillgängligt (se rapport 6562). Naturvägledning tillhandahålls bland annat genom informationsskyltar, bilder, ljudinformation och foldrar. Textinformationen ska utformas med relevant innehåll, texten ska disponeras på ett logiskt sätt, viktigt att skriva informativa, inspirerande rubriker, och att texten ska utformas så att den är lättläst (se rapport 6562, avsnitt 11.3). Ljudinformation ses som det främsta alternativa formatet för att förmedla information och bör komplettera text. Inom entréområdet bör det vid behov planeras för bemannad naturvägledning/guidning genom att skapa plats för information/guidning till grupper utomhus.

5.3 Webbplats för aktuellt område ska uppdateras med aktuell information. Det är mycket viktigt att den information som presenteras om området är aktuell och utformad på ett tillgängligt sätt (se rapport 6562, avsnitt 11.7). En webbplats är ofta en av de viktigaste platserna där besökare letar information innan ett besök. Besökaren ska själv kunna avgöra om han eller hon kan ta sig till och runt i ett område genom att få information via webben. Att beskriva tillgängligheten och servicen, vad som kan upplevas, vilka leder och målpunkter som finns är mycket viktigt.

Tillgängliga bord och bänkar underlättar en vilostund eller en fikastund. Möjlighet till regnskyddade platser kan vara viktigt. Foto: Johan Uebel.

5.4 Tillgängliga dass med hög kvalitet ska finnas inom området. Det ska finnas tillgängliga dass oberoende av öppettider hos eventuellt naturum eller serveringar. Dasslösningar anpassas till lokala förhållanden och utformas samordnat med övriga anläggningar på platsen. I första hand ska tillgängliga dass finnas vid huvudentrén, men vid nybyggnation av dass förespråkas alltid att göra tillgängliga dass, oavsett entré eller område. Att tillgängliga dass finns är många gånger en förutsättning och avgörande om besöket överhuvudtaget blir av eller inte, särskilt för personer med rörelsenedsättningar (se rapport 6562, avsnitt 13.2).

5.5 Parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras. Parkeringsyta bör dimensioneras för olika säsongsbehov. Intrycket av en outnyttjad parkeringsyta under lågsäsong bör uppmärksammas. Parkeringsyta bör vara väl avgränsad från omgivningen med för platsen lämpligt material och utformning. Hänsyn ska även tas till säkerhetsaspekter. Vid parkeringen bör det finnas en orienteringstavla för att underlätta för besökaren. Markerad tillgänglig parkeringsplats/er ska finnas (se rapport 6562, avsnitt 13.1).

5.6 Tillgängliga sittplatser och bord utomhus ska finnas i anslutning till entréområdet. Möjligheten att bygga regnskyddade platser inom entréområdet bör alltid utredas. Det ska finnas möjlighet att sitta och vila eller sitta och bara njuta av naturen omkring. Sittplatser ska till exempel finnas i anslutning till gångtytor och vid viktiga målpunkter. Tillgängliga bord ska finnas vid lämpliga platser (se rapport 6562, avsnitt 13.3–13.4).

5.7 Anordningar för sophantering ska utformas så att avfallet sorteras. Anordningar för sophantering, inklusive papperskorgar skall samordnas med övrig utformning på platsen och vara tillgänglig (se rapport 6562, avsnitt 13.8). Anordningar för sophantering bör utformas så att de smälter in i omgivningen. Tänk på att ta reda på de insamlingssystem/rutiner som kan erbjudas från avfalls/återvinningsentreprenörer i området (om inte förvaltaren själv sköter tömning).

Tillgänglig sopsortering ska utformas. Foto: Camilla Näsström.

5.8 Samordning och samverkan med andra aktörer. Det är viktigt att samordna andra aktörers behov vad gäller annan information om service och andra besöksmål i närområdet. I analyskedet bör frågan om andra aktörers behov ses över (se sid. 40). Det kan till exempel gälla behov av samlingsytor för större grupper, startpunkt för guidade turer, information och naturvägledning av olika slag m.m. Andra aktörer kan vara allt från kommunen till den lokala turistnäringen. Det är också viktigt med samverkan och förankring av planer och genomförand av en entré i lokalsamhället. Det kan förstärka det lokala värdskapet samt vara en förutsättning och en möjlighet till en samverkan i exempelvis driften av en entré.

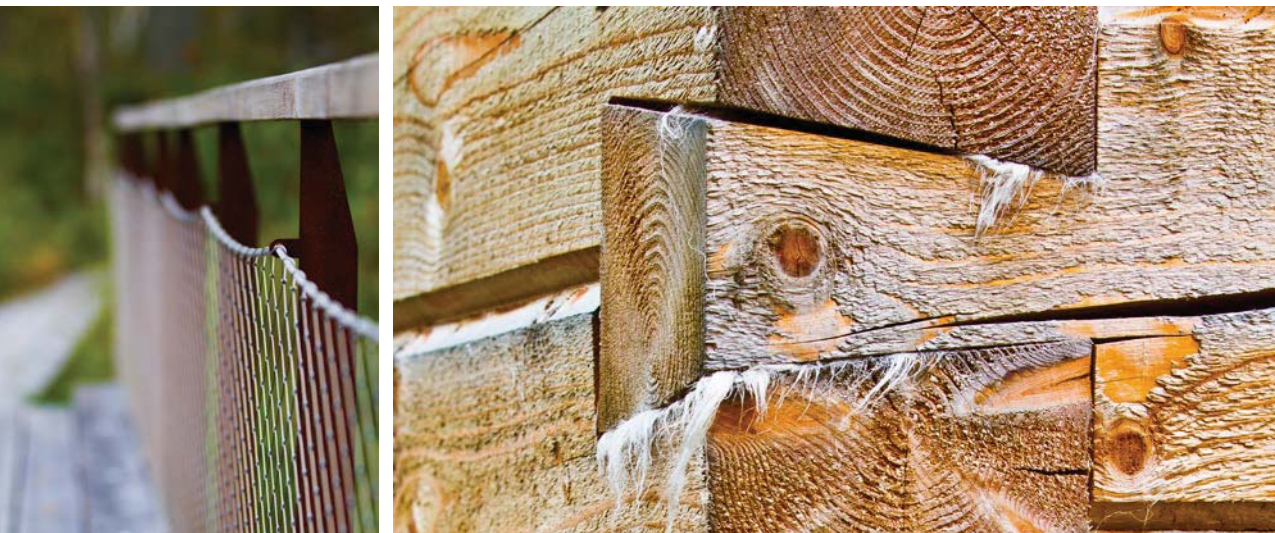
Huvudentrén ska vara tillgänglig för besökare och ska ha tillgängliga målpunkter där det är möjligt. Led ut i Hamra nationalparks natur, med fågelsjö som målpunkt. Foto: Tomas Ärlemo.

6. Arkitektur och utformning

Utformningen av det anlagda och byggda på entréplatsen spelar stor roll för besökarens upplevelse av entréplatsen och nationalparken. Det gäller inte bara byggnader utan även markanläggningar och alla komponenter som placeras på platsen; staket, räcken, sittplatser etc. På befintliga entréplatser kan frågan om god arkitektur även handla om att reducera, ta bort eller ersätta byggda delar. Omsorg om utformning är viktigt. Utformningen handlar också om att skapa långsiktigt hållbara lösningar.

6.1 Entrén ska i alla delar ha en genomtänkt utformning med hög kvalitet, funktionalitet och hållbarhet.

En genomtänkt utformning är viktig för helhetsintrycket. Det innebär bland annat att alla anlagda eller byggda delar inom entréområdet präglas av en hög arkitektonisk kvalitet, det vill säga omsorg om funktionalitet, form och hållbarhet. Entréer till framförallt nationalparkerna ska liksom andra offentliga anläggningar ha höga ambitioner när det gäller kvalitet inom arkitektur, formgivning och design¹². Arkitekt/landskapsarkitekt med relevant kompetens och erfarenhet bör användas vid utformning av alla viktiga byggnader och platser inom entréområden. Fysiska anläggningar och stigar/leder ska följa tillgänghetslagstiftningen¹³. Utformningen i nationalparkerna ska följa det gemensamma varumärket för Sveriges nationalparker (se riktlinje 1).

En genomtänkt utformning av det anlagda och byggda, dess så väl som räcken, är viktig för helhetsintrycket. Från Hamra nationalpark. Foto: Tomas Årlemo.

¹² Prop. 1997/98:117, Skr. 2002/03:129. Formgivningstävling med auktoriserad jury är en ofta använd metod för att säkerställa hög arkitektonisk kvalitet. Sådana tävlingar arrangeras med hjälp av Sveriges Arkitekter.

¹³ Handbok Tillgängliga natur och kulturområden förespråkas (rapport 6562). Lagstiftning: PBL, BBF, BBR, HIN och ALM.

Kosterhavets naturum, huvudentrén i Kosterhavets nationalpark. Naturums geografiska läge har stor betydelse för möjligheten att integrera det i entréplatsen eller inte. Foto: Åke E:son Lindman.

6.2 Entréområdet ska präglas av långsiktigt hållbara lösningar. Detta gäller såväl utformning som material och utförande. Långsiktigheten handlar också om förvaltningskostnader. Det kan vara värt att satsa på ett dyrare, hållbarare, mer underhållsfritt material, exempelvis sten, för att få lägre förvaltningskostnader över tid.

6.3 Övriga anläggningar och byggnationer anpassas till det enskilda områdets specifika situation. Genom att förtydliga det byggda i relation till den omgivande naturen kan naturens särdrag och karaktär förtydligas. Gränser mellan det anlagda/byggda och det orörda inom entréplatserna kan förtydligas genom materialval och detaljutformning. Tydligt utformade gränser mellan det anlagda/byggda och naturen kan också vara en hjälp för att förtydliga entréplatsen och förstärka upplevelsen av naturen.

6.4 Entréplatsen ska utformas så att funktionella krav blir lösta. Besökare med olika förväntningar och förkunskaper får en positiv upplevelse med sig från besöket. Det är viktigt att ha kunskap om besökare till ett område för att förstå olika besökares förväntningar och behov. Naturvägledning, information, orienterbarhet, fysisk tillgänglighet, service är alla viktiga komponenter för att lösa funktionella krav, inspirera och uppfylla förväntningar.

Arbetsprocessbeskrivning för ett entréprojekt

Riktlinjerna anger ett synsätt och viktiga principer, men inte någon detaljerad eller specifik lösning på hur det enskilda entréområdet skall utformas i detalj. Detta måste ske i en utformnings- och byggprocess där riktlinjerna utgör ett underlag för utformningen av entréplatsen. Att planera arbetet är a och o för ett hållbart genomförande.

Arbetsprocessbeskrivningen nedan är en generell modell som ska ses som en hjälp i entréprojektarbetet i dessa steg. Den ger en övergripande bild över ”processer” som kommer ske, vad processerna innehåller, vilka hållpunkter som finns, vad man bör tänka på m.m.. En genomgång inom varje projekt av hur arbetsprocessen ska ske är nödvändig för att få en fullständig bild av den. Det ingår i projektplanarbetet.

Ett entréprojekt följer en kronologisk arbetsordning som kan beskrivas i sju skeden. I arbetsprocessbeskrivningen, vid rubriken för varje skede, finns en hänvisning till fördjupad läsning;

1. Projektstart Organisation och projektplan	2. Inventering och nulägesanalys	3. Program
Besluta projektdirektiv och sätta finansiella ramar, utarbeta projektplan som beslutas. Upprätta kommunikationsplan.	Befintliga förhållanden inventeras och analyseras på plats, mall för riktlinjerna som grund.	Ta fram program som beskriver de krav som beställaren har på entréplatserna. Det utgår från analys.
4. Förslagshandling	5. Projektering	6. Byggnation
Ritningar och skisser som visar förslag till åtgärder. Förslaget kostnadsberäknas och eventuella justeringar sker för att möta budget. Beslut om åtgärder tas. Ansökan om bygglov och ev. dispenser hos kommun, länsstyrelse, Trafikverket med mera.	Projektering – bygghandlingar tas fram. Ev. översyn av skötselplan genomförs.	Entreprenör upphandlas och byggnation genomförs.
7. Förvaltning		
Uppföljning av projektet. Skötsel av entréer.		

Arbetsprocessbeskrivning – modell

1. **Projektstart – Organisation och projektplan** (fördjupad läsning sid. 38-40)
 - a. Beslut av Naturvårdsverket att ett entréprojekt ska starta
 - Projektdirektiv upprättas av handläggare på Naturvårdsverket.
 - Finansiering: Finansiering säkras på Naturvårdsverket (investering m.m.)¹⁴. Införandet av den visuella identiteten lånefinansieras¹⁵. Separat plan för den ska tas fram.
 - b. Projektplan upprättas
 - Projektledare utses
 - Organisationen tydliggörs
 - Tidsplan utarbetas
 - Kommunikationsplan¹⁶ tas fram
 - Riskanalys görs
 - c. Redan här beslutas om vägval kring utformningsförslag för entréplatserna. Omfattning av konsult hjälp inklusive arkitekt/landskapsarkitekt definieras. Två huvudalternativ finns (se nedan). Diskussioner ska ske mellan länsstyrelsen och Naturvårdsverket om lämpligast form vid arbete med nationalparker. Ett alternativ väljs.
 1. Tävlings¹⁷.
 2. Upphandling¹⁸ (LOU) av arkitekt/landskapsarkitekt – beslut av val meddelas.
2. **Inventering och nulägesanalys** (fördjupad läsning sid. 40)
 - a. Ofta genomförs steg 2–4 av en anlita arkitektfirma oavsett hur arkitektfirman är upphandlad.
 - Länet tillhandahåller befintligt underlag (om det finns) och som kan vara till nytta för steg 2.
 - Följ mallen för analys och programskrivning¹⁹.
Hur ser nuläget ut? Brister och behov? Statistiskt underlag – besöksundersökningar, besöksräkning.
 - Tillgänglighets och naturvägledningsanalys/plan tas fram²⁰.

¹⁴ Finansieringsramar sätts in i investeringsplanen. En tydligare kostnadsuppskattning av förslag sker i ett senare skede i processen.

¹⁵ Se Lathund för lånefinansiering NV-10659-11.

¹⁶ Både intern och extern (lokal förankring) kommunikation för att förankra projektet över tid.

¹⁷ För beställaren är arkitekttävlingen ett tryggt sätt att finna den optimala föreningen av form, funktion och ekonomi för sitt projekt och samtidigt välja den för projektet bästa arkitekten. Inbjuden eller allmän tävling är en möjlig upphandlingsform för arkitekttjänster enligt LOU. För tävling ska tävlingsprogram upprättas. Tävlings kan omfatta hela processen från inventering/analys till förslagshandling eller delar av denna. Tävlings arrangeras med fördel i samverkan med Sveriges Arkitekter.

¹⁸ Via förfrågan och anbud. Kan omfatta hela processen från inventering / analys till bygghandling eller delar av hela processen.

¹⁹ Mall skickas vid behov från Naturvårdsverket.

²⁰ Se fotnot 25.

3. Programskrivning (fördjupad läsning sid 41)

Utifrån inventering analys och behov upprättas program i samråd mellan arkitekt och länsstyrelse/naturvårdsverket och beslut fattas kring program för projektet²¹

4. Förslagshandling/utformning (fördjupad läsning sid 42)

- a. Vid genomförd tävling (se 1c punkt 1): Tävlingen avslutas genom att ett vinnande förslag utses och dess utformning ligger till grund för fortsatt arbete.
 - Alla krav inklusive ekonomiska som ska ligga till grund för utvärdering av tävlingen och ska föras in i tävlingsunderlaget. Vid tävling är det bra att ta hjälp av Sveriges Arkitekter. En jury tillsätts som bedömer förslagen. Bland annat ska två utsedda jurymedlemmar från Sveriges arkitekter finnas med i juryn. Beslut av vinnare meddelas av juryn. De kan hjälpa till så att tävlingen utförs i enlighet med LOU.
 - Förslaget ska kostnadsberäknas
- b. Vid upphandling(se punkt 1 c punkt 2): Upphandlad arkitektbyrå utarbetar och presenterar förslag i dialog med beställaren
 - När ett förslag har tagits fram (med de ramar och krav som diskuterats fram i tidigare skede) ska förslaget kostnadsberäknas.
- c. Bearbetning av förslag (gäller både 4a och b)
 - Naturvårdsverket och länsstyrelsen/annan förvaltare tillsammans med arkitektfirma diskuterar och föreslår förändringar (utifrån bland annat ekonomiska ramar, behov, och andra förutsättningar).
 - Förslaget bearbetas i samråd mellan arkitekter och beställaren.
 - Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelsen/annan förvaltare (styrgrupp) beslutar om att gå vidare med förslaget till projektering.

5. Projektering (fördjupad läsning sid. 42)

Innan projekteringen kan startas ska diskussion föras om hur man går vidare med projektet.

- a. Val av entreprenadform (se sid. 43 och 45): Det finns olika typer av entreprenadformer, beroende på hur mycket beställaren vill utforma och påverka i detalj. Det är viktigt att diskutera vad som är lämpligast för det enskilda projektet.
- b. Projektering genomförs
 - Noggrannare kostnadsanalys av det som ska byggas ingår också i projekteringen, som ska ligga till grund för Naturvårdsverkets beslut om att gå vidare med projektet.

²¹ Program som tagits fram på detta sätt kan utgöra ett bra underlag för en arkitekttävling. Alternativt kan programarbete och även analys ingå i tävlingsuppgiften.

- När projekteringen är färdig rekviderar länsstyrelsen det exakta beloppet som projekteringen kostat av Naturvårdsverket, efter rekvisition med kopior av faktura (projektering är en investering).
 - Under projekteringskedet (gärna tidigare) är det också nödvändigt att skaffa nödvändiga tillstånd så som bygglov, dispenser från föreskrifter med mera. En översyn av skötselplanen sker förslagsvis parallellt med projektet för att möjliggöra projektet. Om detta genomförs så bör skötselplanen vara beslutad innan byggnationerna startar.
- c. Upphandling av entreprenör
- Då projekteringen är färdig och alla tillstånd givna påbörjas upphandling av entreprenör/er enligt LOU. Att visa hänsyn till miljö och natur är ett krav.
 - Handlingarna från projekteringen fungerar som del i förfrågningsunderlaget för upphandlingen.
 - När val av entreprenör är gjord skrivs avtal
 - Länsstyrelsen bollar faktiska kostnaden för genomförandet av projektet med Naturvårdsverket. Naturvårdsverket ger klartecken för finansiering av investeringen (verkliga kostnader).

6. Genomförande/byggnation (fördjupad läsning sid 43)

- a. Efter första byggstartmöte ska entreprenören (och även senare de som ska utföra byggnationerna) vara väl insatta i regler och föreskrifter för området, samt ha informerats och förstå hur man på bästa sätt tar hänsyn till områdets natur. Länsstyrelsen ansvarar för att ”utbilda” berörda personer samt att på plats (ute i naturen) gå igenom vad som är särskilt viktigt att ta hänsyn till och skapa förståelse för områdets specifika natur- och kulturvärden där projektet ska genomföras.
- b. Information om miljöhänsyn/miljöpolicy/naturhänsyn med mera, ska ske med de som arbetar ute på plats med projektet.
- c. Projektledaren/bygglidaren följer byggnationerna regelbundet ute på plats. Om en arbetsledare/bygglidare anlitas till projektet sker regelbundna avstämningar till projektledarna. Hur detta ska ske planeras mellan länsstyrelsens eller annan områdesförvaltares projektledare samt bygglidaren.
- d. Regelbundna avstämningar ska ske från länsstyrelsens projektledare till Naturvårdsverkets koordinator efter överenskommelse mellan parterna.
- e. Regelbundna ekonomiska avstämningar ska också genomföras efter överenskommelse
- f. Naturvårdsverkets koordinator kommer ut på byggplats vid efterfrågat behov.

Fördjupad text till arbetsbeskrivning

Projektdirektiv

Naturvårdsverket tar beslut om att ett entréprojekt ska starta. Det har föregåtts av diskussioner med aktuellt län. Därefter upprättar Naturvårdsverket ett projektdirektiv för att tydliggöra projektstart. Det ska också tydligt framgå hur ansvaret för projektet ser ut. Ekonomiska ramar diskuteras (man bör ställa sig frågor så som; Vad vill vi (Naturvårdsverket, och länsstyrelsen) uppnå med projektet? Vad kostar det/vad får projektet kosta? Kan vi uppnå det vi vill med de ramarna? Ta fram plan för uppskattat förvaltningsbehov över tid, inklusive drift och underhåll och kostnader kring detta).

EKONOMISKA RAMAR

Innan ett projekt startar är det mycket angeläget att det finns tydliga ekonomiska ramar. Eftersom finansieringen i första hand kommer från Naturvårdsverket är det verket som sätter ramarna för finansieringen. I det arbetet tar Naturvårdsverket hänsyn till exempelvis besökstryck, antal entréer o.s.v. Det är naturligt att det satsas mer ekonomiskt sett på en park med mycket besökare (eller potentiellt mycket besökare) än på en park med få besökare. Ramen är viktig att ha grepp om vid projektstart och ska finnas med i projektdirektivet. Det är viktigt för projektet i sig att veta vilken ekonomi projektet har när det gäller förarbete, upphandlingar, utformning av förslag och genomförande. Det är också många som vill ha del av en begränsad budget och därför krävs ekonomiska prioriteringar.

Organisation och projektplan

En projektplan är mycket viktig att ta fram för ett projekt. När det gäller nationalparksentréprojekt (mall hos Naturvårdsverket) ska en projektplan tas fram som tydligt beskriver genomförande och arbetssätt, ansvarsfördelning, projektorganisation (mellan Naturvårdsverket samt länsstyrelsen), kontrollpunkter (avstämningar mot Naturvårdsverket, avstämningar mot riktlinjer, med mera.), tidsplan, kommunikationsplan, budget/finansieringsramar (från Naturvårdsverket)

PROJEKTPLAN

Det är grundläggande att ha en tydlig och genomarbetad projektplan, som ska ligga till grund för projektet och som ger stöd till projektledaren och övriga involverade personer i projektet. Där ska delar som avstämning, beslutspunkter, organisation och övrigt deltagande, rollfördelning/ansvar, tidsplan, kommunikationsplan (intern och extern), riskanalys med mera framgå. I projektplanen framgår också tydligt om resurser prioriterats för konsult inom byggbranschen, som ska fungera som stöd under projekttiden. I projektplanen kan också framgå att en uppföljning/besökarundersökning av besökarantal, nöjdhet, tillgänglighet med mera ska ske inom ett visst antal år (exempelvis 3–5 år) för att se effekten av satsningen.

En riskanalys ska genomföras där faktorer ska uppmärksammas som kan påverka projektet negativt, exempelvis hot, dolda kostnader med mera

Projektplanen ska stå för en bra, genomarbetad och genomtänkt grund för hela projektet.

Om det samtidigt pågår en utvidgning eller nybildning av en nationalpark är det viktigt att exempelvis processen med utvidgningen har en egen projektplan och entréprojektet har sin, men att de ligger i linje med varandra när det gäller tidsplan, avstämnings och beslutstillfällen, m.m. Hur projekten organiseras (vid parallella projekt) är mycket viktig för att projekten ska ”flyta på” och vara synkade med varandra. Hur organisationen ser ut diskuteras för varje enskilt projekt.

PROJEKTLEDARE

En framgångsfaktor för att genomföra ett entréprojekt är projektledaren, som oftast är en person på en länsstyrelse. Driv och engagemang och att man är kunnig och kompetent inom flera områden, har i utvärderingar av entréprojekt visat sig varit mycket viktiga egenskaper. Förutom ovanstående punkter, samt att ha kunskap om det skyddade området i sig, är det också viktigt att projektledaren kan:

- samarbeta och kommunicera med, samt vara lyhörd inför andra personer inom projektet,
- bidrar till ett bra samarbetsklimat,
- bidra till konstruktiva möten,
- vara engagerad och ha entusiasm mellan projektledaren och övriga personer kopplade till projektet.

För att projektledaren ska kunna driva ett entréprojekt med det stora engagemang som fordras, krävs också mycket tid. Det är lämpligt att vid varje enskilt entréprojekt diskutera möjlig finansiering för projektledaren, för den tid som läggs ner. Det är inte rimligt att vara projektledare för ett stort entréprojekt inom ramen för de ordinarie arbetsuppgifterna. När ett utvidgning- eller nybildningsprojekt pågår samtidigt som ett entréprojekt är det inte självklart att det ska vara samma projektledare för båda projekten. Det kan också fungera med två olika, som då jobbar tätt tillsammans. Här blir organisationen av projekten mycket viktig (se organisation nedan). Det är viktigt att för varje entréprojekt komma fram till en bra lösning när det gäller projektledarrollen. Projektledaren (projektet) bör knyta byggprojektledare/projekteringsledare till sig om hon/han inte själv har specifik byggprojektkunskap och erfarenhet att driva byggprojekt. Att förstå ett byggprojekts olika faser är centralt för ett lyckat projekt.

ORGANISATION

Det är mycket betydelsefullt med en bra, tydlig, strukturerad och funktionell organisation ur flera perspektiv. För en sådan organisation är det viktigt att tydliggöra vilka roller, ansvarsområden och uppgifter som finns och vem

som innehar dessa. Dels är det viktigt för att se vem man ska vända sig till i olika situationer samt för att beslut ska fattas på rätt sätt. En strukturerad och funktionell projektorganisation inom ett entréprojekt kan se ut enligt följande:

Styrgrupp

I styrgruppen ska:

- chef från, för projektet, ansvarig enhetschef och/eller sektionschef på Naturvårdsverket ska ingå (kan delegeras till handläggare vid behov)
- chef från projektledande länsstyrelse ingå
- chef från kommun/kommuner kan ingå

Arbetsgrupp och övriga involverade

När det gäller arbetsgrupp är det viktigt att:

- Länsstyrelsens projektledare ingår, som ansvarar för att informera och förankra uppåt i sin organisation. Projektledaren ska också kalla till, utarbeta dagordning och lämpligen vara ordförande vid styrgruppsmöten.
- Naturvårdsverkets koordinator ingår, som ansvarar för att informera och förankra uppåt i sin organisation. Koordinatorn ska delta på styrgruppsmöten.
- Arbetsgruppen bemannas med lämpliga personer utifrån varje enskilt projekt från exempelvis länsstyrelsen, anlitade arkitekter och bygglidare, Naturvårdsverket, kommuner m.fl.
- Nära dialog förs med sektion/enhet som är ansvariga för investeringskostnader

I övrigt kan fler personer kopplas till projektet genom exempelvis interna arbetsgrupper, referensgrupper, bollplank och andra personer som ska göra insatser i projektet.

KOMMUNIKATIONSPLAN

En kommunikationsplan ingår i projektplanen. Den ska beskriva arbetets målgrupper, kommunikationsmål- och aktiviteter. Aktiviteterna ska nå upp till både interna och externa kommunikationsmål.

RISKANALYS

En riskanalys ska genomföras där faktorer ska uppmärksammas som kan påverka projektet negativt, exempelvis dolda kostnader, bristfällig markanalys (markteknisk analys), bristfällig projektering, förändring i personella resurser med mera

Inventering och nulägesanalys

Det är bland annat viktigt att viss statistik eller underlag finns för området, exempelvis besöksräkning och andra besökarunderökningar. Dels för att skapa en uppfattning om behov av satsningar (ekonomiska, utformning, storlek, antal entréer med mera) som ska/kan genomföras och dels för att ha ett

utgångsläge som man senare kan jämföra med vid nya besökarstudier, efter att entréområdet är färdigställt. Då kan effekterna av entrésatsningen till viss del mätas.

I analyskedet ska den befintliga situationen vad gäller specifika upplevelser, nivå av entréutformning, tillgänglighet, naturvägledning och friluftsliv ses över. Vad vill vi förmedla genom information, naturvägledning, placering av entré och senare utformningen av entrén? En plan för tillgänglighet och naturvägledning²² ska också genomföras för att belysa brister och inhämta kunskap om vad som behöver genomföras för att förbättra och utveckla tillgänglighet och naturvägledning. Viktigt för att kunna prioritera vad som sedan ska genomföras (framkommer i program/planeringskedet).

Inledningsvis bör kontrolleras om åtgärderna är förenliga med föreskrifter och skötselplan. Om de inte är det bör i första hand en översyn av skötselplanen genomföras och kan ske parallellt med projektet. Det är dessutom viktigt att länsstyrelsen kontrollerar om det i relation till föreskrifterna är möjligt att genomföra byggandet. Om inte så måste dispens sökas för åtgärderna. Normalt sett bör en sådan dispens överlämnas till en annan länsstyrelse för att undvika en jävsituation i prövningen.

Projektet ska följa de anvisningar om materialval och tillgänglighet som Naturvårdsverket ger, om inget annat är överenskommet.

MALL FÖR ANALYS OCH PROGRAMSKRIVNING

Mallen erbjuder ett redigerbart dokument med alla de aktuella riktlinjerna som bas. Det ger frihet att formulera fri text och att infoga bilder och andra illustrationer som stödjer programarbetet. Text under rubriken inledning är frivillig. För varje riktlinje ges en beskrivning av nuläget. I analysen ska nulägets styrkor och svagheter lyftas fram. Utifrån dessa två delar utformas programmet, som ligger till grund för att sedan ta fram förslagshandlingar. Mallen skickas vid behov (från Naturvårdsverket)

Programskrivning

Programmet syftar till att styra projektet avseende omfattning och kvalitet, utifrån analysen och de ekonomiska ramar som är satta.

Ett väl dokumenterat program är en förutsättning för ett bra projekt. Att formulera och precisera vad som är målet med projektet i konkreta termer underlättar kommunikation och är grunden för kloka beslut. Programmet ska precisera ställningstaganden utifrån en genomförd inventering av dagsläget och en genomtänkt analys av styrkor och svagheter i relation till det som sägs i de sex riktlinjerna i denna vägledning. Programmet blir en länk mellan riktlinjernas syfte och det byggda slutresultatet. Programtexten ska svara på riktlinjernas målbeskrivningar. Programmet ska bygga på genomförd analys. Mall för analys används för att få en tydlig koppling mellan analys och program.

²² En modell för detta finns för tillgänglighetsplanering i handbok 6562, kap 7.4. Under 2015 kommer en handledning kring naturvägledning och planering för den, som ett komplement till handboken.

Förslagshandling

I förslagshandlingsskedet omvandlas programmet till ett förslag till fysisk utformning av entréplatserna. Det omfattar alla de aspekter av de sex punkterna i riktlinjerna i enlighet med programdokumentet, det vill säga allt från entréplatsernas placering till hur platsen organiserats och hur olika byggda delar formas.

Arbetet med förslagshandlingen ska ske i nära samarbete mellan arkitekt/landskapsarkitekt och beställaren. Arbetet kräver att förslagsställaren besöker platsen för entréerna. Detta bör ske tillsammans med beställaren.

Förslagshandlingen redovisas med planritningar i skala 1:200 med tillhörande detaljer i lämplig skala. I en tillhörande beskrivningstext kan förslaget koncept och materialidé samt hur funktioner lösts redovisas. Bilder, fysiska modeller och materialprov i full skala kan komplettera redovisningen.

Vid tävling kan hela processen från nulägesbeskrivning till analys, programskrivning och förslagshandling ingå. Det är också möjligt att enbart lägga förslagshandling som uppdrag i en tävling. Innan tävlingen är det av stor vikt att det i tävlingsprogrammet finns beskrivet de krav man ställer på förslaget, vilka underlag som ska ligga till grund, vilka förutsättningar som finns, finansiella ramar och så vidare.

Projektering

Projekteringen/bygghandlingsprojektering syftar till att omvandla beslutat förslag till utformning till tydliga instruktioner för den som ska bygga projektet. Resultatet av projektering är dokument (ritningar och beskrivningar) som styr det kommande bygget. Handlingarna skall motsvara typ av entreprenad för byggnationen (se nedan). Det är därför viktigt att besluta om entreprenadform innan projekteringen startar.

Bygghandlingsprojektering innebär att förslaget detaljeras och det blir möjligt att ta fram mer precisa kostnads kalkyler. Bygghandlingar benämns *Förfrågningsunderlag* i det skede när de används för att upphandla entreprenör för bygget.

Projektering innebär ett stort mått av samordning mellan konsulter och beställare samt inom konsultgruppen. Projekteringsarbetet drivs normalt i en serie protokollförda projekteringsmöten där projekteringsfrågor avhandlas och beslut fattas. Projekteringen styrs mot en angiven budget och sluttid enligt projekteringstidplan. Projektering kan ledas av upphandlad projekteringsledare/byggladare eller av beställarens egen projektledare. Centralt är att projektledningen har rätt kompetens och erfarenhet eller relevant stöd (av exempelvis byggprojektledare) av byggprojekt.

Projektering genomförs av upphandlade konsulter (arkitekt, landskapsarkitekt, konstruktör, elkonsult etc). Vilka kompetenser som handlas upp beror på projektets innehåll. Upphandling ska följa LOU. Upphandling av arkitekt-landskapsarkitekttjänst kan ske genom arkitekttävling (se ovan). Då är ofta tävlingsvinsten grunden i den fortsatta bearbetningen och projekteringen. Alternativt handlas arkitekt / landskapsarkitekt och övriga konsulttjänster upp utifrån anbud som bygger på förfrågan enligt LOU.

Avstämning mot budget kan ske vid ett eller flera tillfällen genom att kalkyl tas fram. Definitiv kostnad erhålls inte förrän upphandling av entreprenör genomförts.

Eventuella tillstånd som krävs (bygglov etc.) kan sökas med hjälp av handlingar som utarbetas som en del av bygghandlingsprojekteringen.

Genomförande/byggnation

Upphandling av byggnation kan genomföras för utförandeentreprenad eller totalentreprenad. I de flesta entréprojekt är utförandeentreprenad att föredra eftersom beställaren där har möjlighet att i högre grad styra slutresultatet. För utförandeentreprenad projekteras fullständiga bygghandlingar innan entreprenören handlas upp. Därför kan man ha bättre koll på slutresultat och byggkostnad innan bygget startar.

Vid totalentreprenad ansvarar byggentreprenören för projektering av de bygghandlingar som krävs. En totalentreprenör handlas upp på enklare, mindre detaljerade handlingar.

När byggnationen startat är det viktigt att det finns en byggledare eller byggprojektledare. Projektledaren på länsstyrelsen kan vara det själv, men i det fallet är det viktigt att ha en byggexpert att konsultera. (Byggexperten kanske redan är inkopplad i projektet). I större projekt rekommenderas en extern byggledare, som har tät kontakt med projektledaren för projektet. Det är många byggmöten, många byggtkniska termer som fluktuerar och bevakning av bygget som kräver kunskap inom området.

Förvaltning

Det är viktigt att genom helaprocessen klargöra förutsättningarna för det fortsatta underhållet av anläggningarna. I planeringsskedet av ett projekt är det exempelvis viktigt att fundera över materialval och kvalitet som kan minska förvaltningskostnaderna över tid. Ett hållbart material med lågt underhållsbehov kan vara en väg att gå för att minska förvaltningskostnaderna. I ett senare skede är det också viktigt att ta fram en förvaltningsplan som över tid visar på behov av underhåll för olika anläggningar samt uppskattade kostnader för detta. I ett senare skede (inte i projektet) bör besökarundersökningar göras kring upplevelser, uppfattning om anläggningar, information, naturvägledning och tillgänglighet m.m. genomföras för att se effekter av satsningar som görs.

Begrepp

Entréområde omfattar alla de anläggningar som bygger upp den fysiska besöksentrén till ett område

Entréplats är den enskilda fysiska platsen.

Huvudentré avser den viktigaste entréplatsen i eller invid ett område. Här ska alla de krav som ställs i riktlinjerna uppfyllas.

Sekundär entré avser övriga entréplatser i eller invid ett område. Här skall relevanta krav avseende kommunikation, service och information uppfyllas.

Målpunkt/Utsiktsplats/informationsplats/utgångspunkt för vandringsled är mindre anläggningar för besöksmottagande, ofta invid vägen in mot/i nationalparken.

Tillgänglighet är både tillgänglighet gällande information och kunskap samt fysisk tillgänglighet. Den fysiska tillgängligheten styrs i byggprojekt av PBL, PBF, BBR, ALM och HIN²³.

Naturvägledning handlar om att bidra till att deltagaren utvecklar sin egen relation till naturen och kulturlandskapet. Naturvägledningens mål kännetecknas av en kombination av lärande och positiva upplevelser hos deltagaren samt stimulans av deltagarens tänkande. Den har ett budskap och syftar alltid till att i viss mån påverka deltagarens attityder och/eller beteenden. Naturvägledning är mer kommunikation än enbart information, som kan utföras genom till exempel personlig guidning, texter och ljud.

Byggherre kallas enligt plan- och bygglagen (PBL) den som för egen räkning utför eller låter utföra byggnads-, rivnings- eller markarbeten genom en byggtreprenör eller byggmästare.

Byggladare/byggprojektledare ansvarar för samordning i ett byggprojekt. Rollen som byggladare innebär att vara smörjoljan mellan en professionell byggare och en styrgrupp/byggherre som ofta inte har samma byggkompetens. Byggladaren finns nära beställaren och kan med sin kunskap förklara det tekniska och juridiska i kontrakt, avtal och regelverk. Därför har byggladaren en viktig rådgivande funktion, med kompetens om både det finstilla och det handgripliga.

Projekteringsledaren ser till att ritningar, och andra dokument som behövs för att bygga finns. Till det kommer mycket samordning med projektörer, entreprenörer och andra intressenter inom och utanför projektorganisationen.

Bygglov är ett skriftligt tillstånd att uppföra, bygga om, bygga till en byggnad, förändra fasad och tak samt för att ändra användning av byggnaden med mera. Ansökan ska prövas främst gällande lokalisering och yttre utformning.

Geoteknisk undersökning är en kontroll av markens egenskaper och karaktär, det vill säga markens hållfasthet med avseende på byggnationer, sättningar, skred och liknande. Informationen från dessa undersökningar är relevanta vid bland annat konstruktionsberäkningar och grundläggning av byggnader och andra installationer. Informationen kan även användas vid stabilitets- och sättningsberäkningar.

²³ PBL – plan och bygglagen, PBF Plan och byggförordningen, BBR – Boverkets byggregler, ALM 2 – Föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader, HIN 2 – Föreskrifter och allmänna råd om enkelt avhjälpta hinder i lokaler dit allmänheten har tillträde samt på allmänna platser. För mer information se kap. 9.4 i rapport 6562.

Entreprenad är ett åtagande att till ett i förväg uppgjort pris mellan en beställare och en entreprenör, utföra ett arbete eller leverans inom en viss tid. Omfattning, tid och ersättning är nyckelbegrepp för att reglera en entreprenad.

Vid utförandeentreprenad träffar byggherren som huvudregel avtal med en entreprenör – generalentreprenören – som åtar sig ansvaret för hela produktionen (inte projektering). Generalentreprenören träffar i sin tur avtal med underentreprenörer, varvid generalentreprenören betraktas som beställare i förhållande till underentreprenörerna. Generalentreprenören ansvarar för samordningen mellan entreprenörerna. Han svarar även för alla allmänna hjälpmedel som till exempel ställningar, bodar och andra arbetsplatsanordningar

Vid totalentreprenad – Vid totalentreprenad ingår beställaren avtal med en enda entreprenör och ger honom i uppdrag att både projektera och uppföra byggnationerna. Beställaren tillhandahåller ett förfrågningsunderlag som är mindre detaljerat än för utförandeentreprenad. Det kan utgöras av rena funktionskrav eller förslagsritningar, istället för preciserade och bestämda lösningar.

Omkostnadspåslag är ett schablonpåslag (på grundkostnaderna). Exempelvis kan arkitektfirman ha ett omkostnadspåslag för när de köper tjänster för deras kunders räkning (vi/beställaren). Det kan handla om underkonsulter, kopiering och andra utlägg som ingår i ett uppdrag. Arkitekterna ska alltså kunna få ersättning för den hanteringen. Omkostnadspåslaget kan variera beroende på vad omkostnadspåslaget innehåller samt vad det är för tjänst som är beställd. Normalt är omkostnadspåslaget mellan 5 procent–15 procent.

Källförteckning

2015

Tillgängliga natur- och kulturområden, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Handisam 2013. ISBN 978-91-620-6562-1.

Varumärkeshandboken 2011

<http://www.naturvardsverket.se/Nerladdningssida/?fileType=pdf&downloadUrl=/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/skyddade-omraden/varumarket-sveriges-nationalparker/Varumarkesboken-juni2011.pdf>

2007

”Naturum i Sverige - nationella riktlinjer”, Naturvårdsverkets rapport 5376, juni 2004.

”Att skylta skyddad natur – en vägledning om skyltar, foldrar, vägvisning, gränsmarkering och Internet” Naturvårdsverket 2003. ISBN 91-620-1233-9.

”Nationalparkerna i Sverige” Naturvårdsverket 2001. ISBN 91-620-1218-5.

”Fulufjällets nationalpark” Naturvårdsverket 2002. ISBN 91-620-1227-4.

”Värna, Vårda, Visa - ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005–2015”. Naturvårdsverkets rapport 5410, oktober 2004.

Amerikansk litteratur inom ämnesområdena besökare, arkitektur och planering:

”Communicating the National Park Service Mission”, National Park Service USA, 2001. Instruktion till alla anställda inom National Park Service, USA, om hur den gemensamma nationalparksidentiteten byggs och vårdas.

”Serving the Visitor 2004, A Report on Visitors to the National Park System”, National park Service, Visitor Services Project, 2005.

”Park and Recreation Structures”, Princeton Architectural Press (1-56898-171-6). Återutgiven handbok från 1938 om amerikansk nationalparksarkitektur.

”Building the National Parks, Historic Landscape Design and Construction”, Linda Flint Mc Clelland, The John Hopkins University Press.

”America’s National Park Roads and Parkways”, T Davis, T Crouteau, C Marston, The John Hopkins University Press.

”Patterns from the Golden Age of Rustic Design, Park and Recreation Structures from the 1930s”, Albert H Good, Roberts Rinehart Publishers, 2003, (ISBN 1-57098-391-7). Återutgiven handbok från 1930-talet om amerikansk nationalparksarkitektur.

”A Sense of Place, Design Guidelines for Yosemite Valley”, National Park Service, USA, 2004. Gestaltungsprogram för Yosemite National Park, USA.

”Renewing Zion”, Kim Sorvig, artikel om Zion i ”Landscape Architecture” 2/2002.

”Quiet in the Canyon”, Diane T Liggett, artikel om Zion i ”Sustainability news”, fall/winter 2002.

Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker

RAPPORT 6656

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6656-7
ISSN 0282-7298

Reviderad version

I den här reviderade rapporten presenterar Naturvårdsverket riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker. Syftet med sex gemensamma riktlinjer för entréer är att säkerställa en hög kvalitet på upplevelsen vid entréer till Sveriges nationalparker. Genom att tillföra kunskap, naturvägledning, tillgänglighet och service till naturen förstärker vi upplevelsen. Riktlinjerna anger principer för hur attraktiva, funktionella entréplatser kan utformas och fungera.

Riktlinjerna ska ge stöd och inspiration till berörda personer (förvaltare, arkitekter, andra konsulter, bygglidare, med flera) som vill förbättra och/eller är delaktiga i arbetet med att utveckla eller helt göra om entréer till en nationalpark.

I syfte att öka nationalparkernas attraktivitet har ett gemensamt varumärke utvecklats, Nationalparkernas status och höga symboliska värde bör lyftas fram när anläggningar planeras i och vid områdena. Friluftslivet är en central del av nationalparkernas syfte, de ska erbjuda möjligheter till rekreation och upplevelser.

